

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΕΠΕΑΕΚ

ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ
ΣΥΓΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Η ΠΑΙΔΕΙΑ ΣΤΗΝ ΚΟΡΥΦΗ
Επιχειρησιακό Πρόγραμμα
Εκπαίδευσης και Αρχικής
Επαγγελματικής Κατάρτισης

Πρόγραμμα Αναμόρφωσης Προπτυχιακών Προγραμμάτων Σπουδών του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

Προδιαγραφές – Οδηγός σύνταξης πτυχιακών εργασιών

Συντάκτης: Γιώργος Ζαχαρής

Επιστημονικός υπεύθυνος: Αναστάσιος Μικρόπουλος

Ιωάννινα 2008

Η πτυχιακή εργασία

Πίνακας περιεχομένων

Εισαγωγή	4
Πτυχιακή εργασία τύπου βιβλιογραφικής επισκόπησης	6
Περίληψη (Abstract)	6
Λέξεις Κλειδιά (Key Words)	6
Εισαγωγή (Introduction)	7
Μέθοδος (Method)	7
Ανάπτυξη της επικρατούσας άποψης στη βιβλιογραφία (Literature mainstream approach)	8
Κριτική θεώρηση (Critical review)	8
Συζήτηση και Συμπεράσματα (Discussion and Conclusions)	8
Αναφορές (References)	9
Παραρτήματα (Annexes).....	9
Περίληψη, λέξεις κλειδιά	10
Εισαγωγή (Introduction)	10
Μέθοδος (Method)	11
Αποτελέσματα (Results)	12
Συζήτηση και Συμπεράσματα (Discussion and Conclusions)	12
Αναφορές (References)	13
Παραρτήματα (Annexes).....	13
Βιβλιογραφικές αναφορές σύμφωνα με τον τρόπο που προτείνει η Αμερικανική Ψυχολογική Εταιρεία (American Psychological Association, APA).....	14
Α. Βιβλία	14
Όταν ο συγγραφέας είναι ένας:	15
Όταν οι συγγραφείς είναι δύο:.....	15
Όταν οι συγγραφείς είναι τρεις ή περισσότεροι:.....	15
Όταν το βιβλίο αναφέρει μόνο επιμελητή,-ές έκδοσης (Edited book, etid.):	15
Όταν το βιβλίο έχει εκδοθεί περισσότερες από μια φορές:.....	16
Όταν το βιβλίο διαθέτει τόμους:	16
Όταν η συγγραφή του βιβλίου έχει γίνει από ομάδα συγγραφέων η οποία δεν αναφέρεται (κρατικός ή άλλος φορέας):	16

Όταν το βιβλίο δεν αναφέρει συγγραφέα ή επιμελητή έκδοσης (Λεξικό, Εγκυκλοπαίδεια):.....	16
Λεξικό ή εγκυκλοπαίδεια με επιμελητή, -ές έκδοσης:.....	17
Όταν πρόκειται για λήμμα σε λεξικό ή εγκυκλοπαίδεια:.....	17
Όταν πρόκειται για ένα κεφάλαιο ή άρθρο ενός μόνο συγγραφέα σε συλλογικό έργο, με επιμελητές έκδοσης:.....	17
Όταν πρόκειται για άρθρο ή κεφάλαιο σε πολύτομο βιβλίο, με επιμέλεια έκδοσης, όπου κάθε τόμος τιτλοφορείται ξεχωριστά (ο τίτλος αποτελείται από δύο μέρη):.....	17
Όταν το βιβλίο είναι μεταφρασμένο στην Ελληνική γλώσσα:.....	17
Όταν το βιβλίο δεν είναι μεταφρασμένο στην Ελληνική Γλώσσα:	18
Όταν πρόκειται για πανεπιστημιακές σημειώσεις :	18
Β. ΠΕΡΙΟΔΙΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ	18
Όταν πρόκειται για άρθρο με ένα συγγραφέα:	19
Όταν η περιοδική έκδοση αναφέρει ξεχωριστή αρίθμηση ανά τεύχος:	19
Όταν η περιοδική έκδοση είναι μηνιαία:.....	19
Όταν η περιοδική έκδοση είναι εβδομαδιαία ή δεκαπενθήμερη:.....	19
Όταν πρόκειται για άρθρο από εφημερίδα:	19
Όταν πρόκειται για αναφορά σε ολόκληρο αφιέρωμα περιοδικού (Special issue):.....	19
Όταν πρόκειται για περιοδική έκδοση στο διαδίκτυο:	20
Γ. ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΣΥΝΕΔΡΙΩΝ:	20
ΠΗΓΕΣ	21
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ:	22

Εισαγωγή

Η γραπτή έκφραση ή η παρουσίαση των ιδεών αποτελεί μια δύσκολη διαδικασία. Η προετοιμασία και οργάνωση αυτής της διαδικασίας είναι αντικείμενου αυτού του σύντομου φυλλαδίου με σκοπό να βοηθήσει τις φοιτήτριες και τους φοιτητές του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων στη συγγραφή των πτυχιακών τους εργασιών. Το φυλλάδιο δημιουργήθηκε στα πλαίσια του έργου ‘Αναμόρφωση Προπτυχιακών Προγραμμάτων Σπουδών Πανεπιστημίου Ιωαννίνων’ του ΕΠΕΑΕΚ με συγχρηματοδότηση 75% από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο.

Μια επιστημονική εργασία πρέπει να είναι πρωτότυπη και όχι απλώς μια περίληψη άλλων. Δεν είναι ένα κείμενο που απλά παραφράζει τα γραπτά άλλων. Πρέπει να αποτελεί μια τεκμηριωμένη παρουσίαση της οπτικής γωνίας του συγγραφέα για ένα συγκεκριμένο θέμα.

Σκοπός μιας εργασίας είναι:

1. Να πληροφορήσει τον αναγνώστη για κάποια περιοχή της βιβλιογραφίας παρουσιάζοντας μια πρωτότυπη ερμηνεία της
2. Να παρουσιάσει τα ευρήματα μιας πρωτογενούς έρευνας
3. Επειδή η πρωτογενής έρευνα συνήθως βασίζεται σε προηγούμενη βιβλιογραφική έρευνα και αποτελεί συνέχειά της, ένας συνδυασμός των 1 και 2.

Η συγγραφή μιας εργασίας είναι μια διαδικασία μετασχηματισμού. Ο συγγραφέας διαμορφώνει το κείμενό του ενώ ταυτόχρονα διαμορφώνει τις απόψεις του για το θέμα. Η εργασία αντανακλά τις απόψεις που αναπτύσσει ο συγγραφέας καθώς τη γράφει. Με λίγα λόγια η εργασία εμπεριέχει μια διαλεκτική σχέση μεταξύ συγγραφέα και κειμένου. Με αυτή την έννοια όλες οι εργασίες πρέπει να είναι πρωτότυπες ακόμη και αν αποτελούν επισκόπηση ενός θέματος για το οποίο έχουν ήδη γραφεί άλλες εργασίες.

Προκειμένου να γράψει κάποιος μια πρωτότυπη εργασία, πρέπει να μελετήσει όσο περισσότερο γίνεται για το τι έχει γραφεί σχετικά με το αντικείμενο που εξετάζει και πρόκειται να παρουσιάσει. Αν η εργασία περιλαμβάνει και πρωτογενή έρευνα, αυτή

βασίζεται στη βιβλιογραφική έρευνα και μελέτη που έχει προηγηθεί και σκοπό έχει να επιβεβαιώσει, αμφισβητήσει ή να εμπλουτίσει προηγούμενα ευρήματα.

Η ποιότητα της πτυχιακής εργασίας εξαρτάται από αρκετούς παράγοντες, μεταξύ των οποίων και οι παρακάτω:

- η πρωτοτυπία του θέματος
- η πρωτοτυπία επεξεργασίας του θέματος
- η σαφήνεια και οικονομία στο γραπτό λόγο
- η ένδειξη δημιουργικής σκέψης
- η πληρότητα αντιμετώπισης του θέματος
- η τεκμηρίωση μέσω επιστημονικής και πρόσφατης βιβλιογραφίας.

Στο παρόν κείμενο αναπτύσσονται δύο από τους πλέον συνηθέστερους τύπους πτυχιακών εργασιών:

1. η πτυχιακή εργασία τύπου βιβλιογραφικής επισκόπησης
2. η πτυχιακή εργασία τύπου ερευνητικής μελέτης.

Πτυχιακή εργασία τύπου βιβλιογραφικής επισκόπησης

Η συνηθισμένη δομή μιας εργασίας τύπου βιβλιογραφικής επισκόπησης είναι η ακόλουθη:

- Περίληψη
- Λέξεις Κλειδιά
- Εισαγωγή
- Μέθοδος
- Ανάπτυξη της επικρατούσας άποψης στη βιβλιογραφία
- Κριτική Θεώρηση
- Συζήτηση και Συμπεράσματα
- Αναφορές
- Παραρτήματα

Περίληψη (Abstract)

Αποτελεί ένα περιεκτικό, ολοκληρωμένο αυτοτελές κείμενο. Ένας από τους στόχους της περίληψης είναι ο αναγνώστης να μπορεί εύκολα και γρήγορα να διαπιστώσει κατά πόσο τον ενδιαφέρει η εργασία ή μέρη αυτής (μεθοδολογία, συμπεράσματα). Στην περίληψη εκτίθενται συνοπτικά το ερευνητικό πρόβλημα, τα κύρια σημεία της μεθοδολογίας, τα σημαντικότερα ευρήματα και συμπεράσματα. Η έκταση της περίληψης είναι περίπου 200 – 250 λέξεις.

Λέξεις Κλειδιά (Key Words)

Ακολουθούν την περίληψη. Αποτελούνται συνήθως από πέντε (5) το πολύ βασικούς όρους που χαρακτηρίζουν το περιεχόμενο της εργασίας.

Εισαγωγή (Introduction)

Εισάγει τον αναγνώστη στο θέμα και το αντικείμενο της εργασίας. Περιλαμβάνει ορισμούς και ερμηνείες όρων, παραδοχές, συναφή θεωρητικά και ερευνητικά δεδομένα όπως παρουσιάζονται στη βασική βιβλιογραφία του υπό μελέτη θέματος. Τα παραπάνω στοιχεία τεκμηριώνονται από βιβλιογραφικές αναφορές που εμφανίζονται στο σώμα του κειμένου. Γίνεται αναφορά στη σημασία της εργασίας. Από τα παραπάνω στοιχεία προκύπτουν τα ερευνητικά ερωτήματα που καλείται να απαντήσει η εργασία, τα οποία διατυπώνονται στο τέλος αυτής της πρώτης ενότητας.

Μια συνηθισμένη πρακτική για την εισαγωγή είναι να απαντώνται τα παρακάτω ερωτήματα:

- Ποιο είναι το επιστημονικό πεδίο με το οποίο ασχολείται η εργασία
- Ποιο είναι το θέμα της εργασίας
- Γιατί επιλέχθηκε το συγκεκριμένο θέμα (σπουδαιότητα)
- Ποιο είναι το ενδιαφέρον του θέματος από επιστημονικής πλευράς
- Ποιο είναι το ενδιαφέρον του θέματος από πρακτικής πλευράς (ποιους ενδιαφέρει, πρακτικές εφαρμογές ή χρήσεις)
- Πως γίνεται η ανάλυση του θέματος.

Η εισαγωγή μπορεί να οργανώνεται σε επιμέρους ενότητες. Συνήθως μία υποενότητα αποτελεί το θεωρητικό πλαίσιο της εργασίας. Το μέγεθος της εισαγωγής συνήθως δεν είναι μεγαλύτερο από το ένα τρίτο της συνολικής έκτασης της εργασίας.

Οι συντομογραφίες που εμφανίζονται ορίζονται στην περίληψη και στο κυρίως σώμα της εργασίας την πρώτη φορά που συναντώνται και χρησιμοποιούνται από κει και πέρα στο σώμα της εργασίας.

Μέθοδος (Method)

Παρουσιάζεται η μεθοδολογία για την αναζήτηση και επιλογή της βιβλιογραφίας που περιλαμβάνει η εργασία (έντυπες και ηλεκτρονικές επιστημονικά έγκυρες πηγές).

Αναφέρονται τα επιστημονικά βιβλία και περιοδικά που εντάσσονται στο υπό μελέτη πεδίο. Τεκμηριώνεται ο τρόπος επιλογής της συγκεκριμένης βιβλιογραφίας στην οποία βασίζεται η βιβλιογραφική μελέτη (συγκεκριμένο θέμα, χρονικό διάστημα, κλπ). Αναφέρονται περιορισμοί και εξαιρέσεις που σχετίζονται με τη βιβλιογραφική κάλυψη του θέματος.

Ανάπτυξη της επικρατούσας άποψης στη βιβλιογραφία (Literature mainstream approach)

Υπογραμμίζεται η επικρατούσα άποψη στη βιβλιογραφία σχετικά με το θέμα (mainstream view). Δε σημαίνει ότι πρέπει να γίνει αναπαραγωγή της βιβλιογραφίας. Παρουσιάζεται μια σύντομη παρουσίαση των κυρίαρχων επιχειρημάτων σε καλά δομημένες παραγράφους. Προαπαιτούμενο είναι η μελέτη και κατανόηση της βιβλιογραφίας. Από κάθε πηγή συλλέγονται τα ουσιαστικότερα σημεία (στόχοι, μεθοδολογία, αποτελέσματα, συμπεράσματα).

Κριτική θεώρηση (Critical review)

Για κάθε θέμα υπάρχουν πολλές διαφορετικές απόψεις. Παρουσιάζεται μια ευρεία γκάμα επιχειρημάτων πάνω στο θέμα με βάση τη βιβλιογραφία και στη συνέχεια γίνεται αξιολόγηση των υπέρ και κατά των επιχειρημάτων αυτών. Είναι καλό οι τάσεις στο πεδίο να παρουσιάζονται συνοπτικά και περιεκτικά με τη μορφή πινάκων. Οι πίνακες λειτουργούν αυτόνομα από το σώμα του κειμένου και το περιεχόμενό τους δεν επικαλύπτεται πλήρως από το σώμα του κειμένου (δεν επαναλαμβάνονται τα ίδια στοιχεία).

Συζήτηση και Συμπεράσματα (Discussion and Conclusions)

Κλείνοντας την εργασία γίνεται παρουσίαση και τεκμηρίωση της άποψης του συγγραφέα για το θέμα. Συνοψίζονται και σχολιάζονται τα αποτελέσματα και τα συμπεράσματα όπως προκύπτουν από την ανάλυση των δεδομένων, των ευρημάτων και της σύντομης συζήτησης που έχει προηγηθεί στην προηγούμενη ενότητα. Τα συμπεράσματα συνδέονται άμεσα με τα ευρήματα και τα αποτελέσματα. Ακολουθούν γενικότερα συμπεράσματα σχετικά με το θέμα που αναπτύσσεται στην εργασία, με κριτική θεώρηση του συγγραφέα. Θεωρείται δόκιμο τα συμπεράσματα να συγκρίνονται με άλλα αντίστοιχων βιβλιογραφικών μελετών, να επισημαίνονται και να δικαιολογούνται σημεία συμφωνίας ή απόκλισης. Αυτή η τελευταία ενότητα μπορεί να αναφέρεται σε σημεία που δεν καλύπτει η εργασία, περιορισμούς της εργασίας, μελλοντικές τάσεις και προτάσεις του συγγραφέα.

Αναφορές (References)

Οι βιβλιογραφικές αναφορές επισημαίνονται υποχρεωτικά στο σώμα του κειμένου με το επώνυμο του/των συγγραφέα/ων, τη χρονολογία έκδοσης και τον αριθμό της σελίδας ή των σελίδων όπου και όταν χρειάζεται, όπως (Κόμης, 2001) ή (Merrill and Reiser, 1994). Πηγές με τρεις ή περισσότερους συγγραφείς θα πρέπει να αναφέρονται ως (Koballa et al., 2000) ή (Νικολού κ.α., 1999). Στην ενότητα των αναφορών διατάσσονται συνήθως αλφαβητικά όλες οι πρωτογενείς πηγές που εμφανίζονται στο κείμενο της εργασίας. Συνήθως, πρώτα αναγράφονται οι ξενόγλωσσες αναφορές και ακολουθούν οι ελληνικές. Σε περίπτωση που απαιτείται αριθμητική παράθεση των πηγών στο σώμα του κειμένου, οι αναφορές αριθμούνται. Όλες οι αναφορές εμπεριέχονται στο βασικό σώμα του κειμένου και δεν παρατίθεται γενική βιβλιογραφία που δεν αναφέρεται σ' αυτό. Η λίστα των αναφορών πρέπει να είναι ολοκληρωμένη, με πλήρη στοιχεία. Σε περιπτώσεις που γίνεται αναφορά σε αποσπάσματα άλλων συγγραφέων, αυτά πρέπει να καταλαμβάνουν σχετικά μικρή έκταση (4 – 5 σειρές) και γράφονται με πλάγια σε εισαγωγικά.

Ο τρόπος συγγραφής των βιβλιογραφικών αναφορών στο τέλος της εργασίας, ακολουθεί κάποιο συγκεκριμένο πρότυπο. Ένα συνηθισμένο πρότυπο είναι αυτό της Αμερικάνικης Ψυχολογικής Εταιρείας (American Psychological Association, APA), υπόδειγμα του οποίου ακολουθεί.

Παραρτήματα (Annexes)

Παρατίθεται συμπληρωματικό υλικό που αφορά στην εργασία (ερωτηματολόγια, περιγραφές συστημάτων, κλπ).

Πτυχιακή εργασία τύπου ερευνητικής μελέτης

Η συνηθισμένη δομή μιας εργασίας τύπου βιβλιογραφικής επισκόπησης είναι η ακόλουθη:

- Περίληψη
- Λέξεις Κλειδιά
- Εισαγωγή
- Μέθοδος
- Αποτελέσματα
- Συζήτηση και Συμπεράσματα
- Αναφορές
- Παραρτήματα

Περίληψη, λέξεις κλειδιά

Ισχύουν τα ίδια όπως και στην περίπτωση της εργασίας τύπου βιβλιογραφικής επισκόπησης.

Εισαγωγή (Introduction)

Εισάγει τον αναγνώστη στο θέμα και το αντικείμενο της εργασίας. Περιλαμβάνει ορισμούς και ερμηνείες όρων, παραδοχές, συναφή θεωρητικά και ερευνητικά δεδομένα όπως παρουσιάζονται στη βασική βιβλιογραφία του υπό μελέτη θέματος. Τα παραπάνω στοιχεία τεκμηριώνονται από βιβλιογραφικές αναφορές που εμφανίζονται στο σώμα του κειμένου. Γίνεται αναφορά στη σημασία της εργασίας. Από τα παραπάνω στοιχεία προκύπτουν τα ερευνητικά ερωτήματα που καλείται να απαντήσει η εργασία, τα οποία διατυπώνονται στο τέλος αυτής της πρώτης ενότητας.

Μια συνηθισμένη πρακτική για την εισαγωγή είναι να απαντώνται τα παρακάτω ερωτήματα:

- Ποιο είναι το επιστημονικό πεδίο με το οποίο ασχολείται η εργασία;
- Ποιο είναι το θέμα της εργασίας;
- Γιατί επιλέχθηκε το συγκεκριμένο θέμα (σπουδαιότητα);
- Ποιο είναι το ενδιαφέρον του θέματος από επιστημονικής πλευράς;
- Ποιο είναι το ενδιαφέρον του θέματος από πρακτικής πλευράς (ποιους ενδιαφέρει, πρακτικές εφαρμογές ή χρήσεις);
- Πως γίνεται η ανάλυση του θέματος;

Η εισαγωγή μπορεί να οργανώνεται σε επιμέρους ενότητες. Συνήθως μία υποενότητα αποτελεί το θεωρητικό πλαίσιο της εργασίας. Επίσης, μία υποενότητα μπορεί να αναφέρεται στην εμπειριστατωμένη βιβλιογραφική επισκόπηση σχετικά με το υπό μελέτη θέμα. Το μέγεθος της εισαγωγής συνήθως δεν είναι μεγαλύτερο από το ένα τρίτο της συνολικής έκτασης της εργασίας.

Οι συντομογραφίες που εμφανίζονται ορίζονται στην περίληψη και στο κυρίως σώμα της εργασίας την πρώτη φορά που συναντώνται και χρησιμοποιούνται από κει και πέρα στο σώμα της εργασίας.

Μέθοδος (Method)

1. Πτυχιακή εργασία στις κοινωνικές επιστήμες

Στην ενότητα αυτή περιγράφονται με κάθε λεπτομέρεια τα στάδια και οι ενέργειες που έγιναν για την εφαρμογή του σχεδίου έρευνας. Συνήθως στην αρχή της ενότητας αναφέρονται συνοπτικά οι ερευνητικοί στόχοι, οι ερευνητικοί άξονες, τα ερευνητικά ερωτήματα, οι ερευνητικές υποθέσεις. Δίνονται πληροφορίες για τον τρόπο συγκρότησης του δείγματος, την επιλογή της ερευνητικής στρατηγικής, την ανάπτυξη των ερευνητικών εργαλείων για τη συλλογή των δεδομένων, τη μέτρηση της εγκυρότητας και αξιοπιστίας τους, κλπ. Τα στοιχεία αυτά είναι απαραίτητα για να αξιολογήσει ο αναγνώστης την ερευνητική στρατηγική καθώς και την αξιοπιστία και

εγκυρότητα των ευρημάτων. Τα παραπάνω στοιχεία μπορούν να αποτελέσουν δύο ξεχωριστές υποενότητες με τίτλους ‘δείγμα’ και ‘διαδικασία’.

2. Πτυχιακή εργασία στις θετικές επιστήμες.

Στις θετικές επιστήμες, η ενότητα της μεθόδου μπορεί να ονομάζεται πειραματική διαδικασία. Περιλαμβάνει την πειραματική διάταξη, τον τρόπο διεξαγωγής των πειραμάτων, τη διαδικασία συλλογής των δεδομένων.

Αποτελέσματα (Results)

Παρουσιάζεται η ανάλυση των δεδομένων και τα αποτελέσματα που προκύπτουν από αυτή σύμφωνα με το εννοιολογικό και μεθοδολογικό πλαίσιο της έρευνας. Τα αποτελέσματα παρουσιάζονται και σε συνοπτικούς πίνακες και σχήματα τα οποία βοηθούν τον αναγνώστη στην ερμηνεία και καλύτερη κατανόησή τους. Ακολουθεί ερμηνεία και σχολιασμός. Οι πίνακες και τα σχήματα λειτουργούν αυτόνομα από το σώμα του κειμένου και το περιεχόμενό τους δεν επικαλύπτεται πλήρως από το σώμα του κειμένου (δεν επαναλαμβάνονται τα ίδια στοιχεία). Η παρουσίαση των αποτελεσμάτων δομείται κυρίως με βάση τους στόχους και τις υποθέσεις έρευνας. Για κάθε ενότητα αποτελεσμάτων θα πρέπει να υποδεικνύεται η τεχνική της ανάλυσης που ακολουθήθηκε καθώς και τυχόν περιορισμοί και επιπτώσεις στα ευρήματα της έρευνας. Η οργάνωση και η ταξινόμηση των επιμέρους ενοτήτων παρουσίασης των αποτελεσμάτων πρέπει να χαρακτηρίζεται από συστηματικότητα, συνοχή και αλληλουχία.

Συζήτηση και Συμπεράσματα (Discussion and Conclusions)

Η ενότητα ξεκινά με σύντομη αναφορά στο σκοπό της έρευνας και περιλαμβάνει την ερμηνεία των αποτελεσμάτων και την οριοθέτησή της σημασίας τους σε σχέση με τη θεωρία και τη μεθοδολογία, την αξιολόγηση των αποτελεσμάτων σε σχέση με την θεωρητική και μεθοδολογική προσέγγιση και τον εντοπισμό σημείων στα οποία δεν δόθηκε απάντηση, αιτιολόγησή τους, επισήμανση διαδικασιών που θα πρέπει να ακολουθηθούν σε συναφή μελλοντική έρευνα, καθώς και των ερωτημάτων/υποθέσεων που προτείνονται για μελλοντική διερεύνηση. Τέλος, η ενότητα περιλαμβάνει μια αναφορά στους περιορισμούς της έρευνας.

Αναφορές (References)

Οι βιβλιογραφικές αναφορές επισημαίνονται υποχρεωτικά στο σώμα του κειμένου με το επώνυμο του/των συγγραφέα/ων, τη χρονολογία έκδοσης και τον αριθμό της σελίδας ή των σελίδων όπου και όταν χρειάζεται, όπως (Κόμης, 2001) ή (Merrill and Reiser, 1994). Πηγές με τρεις ή περισσότερους συγγραφείς θα πρέπει να αναφέρονται ως (Koballa et al., 2000) ή (Νικολού κ.α., 1999). Στην ενότητα των αναφορών διατάσσονται συνήθως αλφαβητικά όλες οι πρωτογενείς πηγές που εμφανίζονται στο κείμενο της εργασίας. Συνήθως πρώτα αναγράφονται οι ξενόγλωσσες αναφορές και ακολουθούν οι ελληνικές. Σε περίπτωση που απαιτείται αριθμητική παράθεση των πηγών στο σώμα του κειμένου, οι αναφορές αριθμούνται π.χ. [1]. Όλες οι αναφορές εμπεριέχονται στο βασικό σώμα του κειμένου και δεν παρατίθεται γενική βιβλιογραφία που δεν αναφέρεται σ' αυτό. Η λίστα των αναφορών πρέπει να είναι ολοκληρωμένη, με πλήρη στοιχεία. Σε περιπτώσεις που γίνεται αναφορά σε αποσπάσματα άλλων συγγραφέων, αυτά πρέπει να καταλαμβάνουν σχετικά μικρή έκταση (4 – 5 σειρές) και γράφονται με πλάγια σε εισαγωγικά. Π.χ., σύμφωνα με την άποψη του αμερικανού νευροεπιστήμονα Paul D. MacLean: *«Το ενδιαφέρον μας για τον εγκέφαλο δε χρειάζεται άλλη δικαιολογία πέραν της περιέργειάς μας να μάθουμε γιατί υπάρχουμε, τι κάνουμε εδώ και προς τα που πηγαίνουμε»*.

Ο τρόπος συγγραφής των βιβλιογραφικών αναφορών στο τέλος της εργασίας, ακολουθεί κάποιο συγκεκριμένο πρότυπο. Ένα συνηθισμένο πρότυπο είναι αυτό της Αμερικάνικης Ψυχολογικής Εταιρείας (American Psychological Association, APA), υπόδειγμα του οποίου ακολουθεί.

Παραρτήματα (Annexes)

Παρατίθεται συμπληρωματικό υλικό που αφορά στην εργασία (ερωτηματολόγια, περιγραφές συστημάτων, κλπ).

Βιβλιογραφικές αναφορές σύμφωνα με τον τρόπο που προτείνει η Αμερικανική Ψυχολογική Εταιρεία (American Psychological Association, APA)

Οι βιβλιογραφικές παραπομπές στο τέλος του κειμένου κάθε εργασίας αποτελούν δείκτη τόσο της αξιοπιστίας της εργασίας, όσο και του κύρους του συγγραφέα της.

Στη λίστα της βιβλιογραφίας, οι παραπομπές οργανώνονται με αλφαβητική σειρά κατά συγγραφέα. Για κάθε συγγραφέα, κατ' αρχήν αναφέρονται οι μονογραφίες, μετά η από κοινού συγγραφή και τελευταία τα συλλογικά έργα. Σε όλες τις περιπτώσεις, οι αναφορές υιοθετούν τη χρονολογία έκδοσης του έργου. Σε περίπτωση, όπου δύο ή περισσότερες δημοσιεύσεις αναφέρουν την ίδια χρονολογία έκδοσης, τις οργανώνουμε ταξινομώντας τις σε επίπεδα (π.χ. 2004α, 2004β, 2004γ, κλπ). Π.χ.,

- Cvetic, M., G. W. Gibbons, H. Lu, and C. N. Pope, 2002a, Phys. Rev. D **65**, 106004.
- Cvetic, M., G. W. Gibbons, H. Lu, and C. N. Pope, 2002b, Phys. Lett. B **534**, 172.

Ωστόσο, αυτή η βιβλιογραφική αναφορά δεν γίνεται τυχαία, σύμφωνα με το προσωπικό ύφος του εκάστοτε συγγραφέα, αλλά ακολουθεί τη δομή και τη μορφή ενός συγκεκριμένου τεχνικού στυλ. Στο παρόν κείμενο παρουσιάζεται ο τρόπος οργάνωσης των βιβλιογραφικών παραπομπών όπως προτείνεται από την Αμερικανική Ψυχολογική Εταιρεία (American Psychological Association, APA Reference Style) σύμφωνα με την 5^η έκδοση (2000) του Εγχειριδίου Συγγραφής Επιστημονικών Εργασιών της Αμερικανικής Ψυχολογικής Εταιρείας (Publication Manual of the American Psychological Association, APA).

A. Βιβλία

Γενικά ακολουθείται η παρακάτω μορφή:

Επώνυμο και αρχικό ονόματος συγγραφέα. (Χρονολογία έκδοσης). *Τίτλος του έργου*. Τόπος έκδοσης: εκδόσεις.

Εναλλακτικά, τον τίτλο του βιβλίου μπορούμε να τον υπογραμμίσουμε και να μην τον αποδώσουμε με *πλάγια γραφή (italics)*

Όταν ο συγγραφέας είναι ένας:

Vuilleumier, P. (2002). Facial expression and selective attention. *Current Opinion in Psychiatry*, 15, 291–300.

Μικρόπουλος, Τ. Α. (2000). *Εκπαιδευτικό Λογισμικό. Θέματα σχεδίασης και αξιολόγησης λογισμικού υπερμέσων*. Αθήνα: ΚΛΕΙΔΑΡΙΘΜΟΣ

Στο σώμα κειμένου της εργασίας, χρησιμοποιούμε στο τέλος του αποσπάσματος, την παρενθετική αναφορά: (Μικρόπουλος, 2000).

Όταν οι συγγραφείς είναι δύο:

Γεωργόπουλος, Α., & Τσαλίκη, Ε. (1993). *Περιβαλλοντική εκπαίδευση: Αρχές, φιλοσοφία, μεθοδολογία, παιχνίδια και ασκήσεις*. Αθήνα: Γρηγόρης.

Στο κείμενο της εργασίας χρησιμοποιούμε την παρενθετική αναφορά (Τζιμογιάννης & Μικρόπουλος, 2000).

Όταν οι συγγραφείς είναι τρεις ή περισσότεροι:

Allison, T., Puce, A., & McCarthy, G. (2000). Social perception from visual cues: Role of the STS region. *Trends in Cognitive Sciences*, 4, 267–278.

G. Planinšič, A. Corona, and J. Slisko, “Rainbow-like spectra with a CD: An active-learning exercise,” *Phys. Teach.* **46**, 329–333 (Sept. 2008).

Στο κείμενο εργασίας χρησιμοποιούμε την εξής παρενθετική αναφορά: (G. Colicchia et al., 2008).

Όταν το βιβλίο αναφέρει μόνο επιμελητή,-ές έκδοσης (Etided book, etid.):

Μοδινός, Μ., & Ευθυμίου, Η. (Επιμ.). (1998). *Η βιώσιμη πόλη*. Αθήνα: Στοχαστής.

Όταν το βιβλίο έχει εκδοθεί περισσότερες από μια φορές:

Ματσαγγούρας, Η. (1997). *Θεωρία της διδασκαλίας: Στρατηγικές διδασκαλίας: Από την πληροφόρηση στην κριτική σκέψη* (3^η έκδ.)¹ Αθήνα: Gutenberg.

Όταν το βιβλίο διαθέτει τόμους:

Γεώργας, Δ.(1986). *Κοινωνική Ψυχολογία* (Τόμ.Α & Τόμ.Β). Αθήνα: Συγγραφέας².

Όταν η συγγραφή του βιβλίου έχει γίνει από ομάδα συγγραφέων η οποία δεν αναφέρεται (κρατικός ή άλλος φορέας):

Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων. (1999). *Διεπιστημονική διδασκαλία και μάθηση στο σχολείο της Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης*. Αθήνα: ΥΠΕΠΘ.

Στο κείμενο εργασίας μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε το όνομα του φορέα σε συντομογραφία στην παρενθετική αναφορά: (ΥΠΕΠΘ, 1999).

Όταν το βιβλίο δεν αναφέρει συγγραφέα ή επιμελητή έκδοσης (Λεξικό, Εγκυκλοπαίδεια):

Merriam-Webster's collegiate dictionary (10th ed.). (1993). Springfield: Merriam-Webster.

Τεγόπουλου-Φυτράκη Ελληνικό λεξικό (4^η έκδ.). (1991). Αθήνα: Τεγόπουλος-Φυτράκης.

Στο κείμενο εργασίας χρησιμοποιούμε την εξής παρενθετική αναφορά (Τεγόπουλου-Φυτράκη Ελληνικό λεξικό, 1991).

---

¹ Χρησιμοποιούμε την παραπάνω παρενθετική αναφορά ,αμέσως μετά τον τίτλο του έργου, για να δώσουμε επιπρόσθετες πληροφορίες σχετικά με το βιβλίο. Οι πληροφορίες αυτές μπορεί να αναφέρονται στα εξής: αριθμό έκδοσης ή άλλα στοιχεία έκδοσης που παρέχονται-αναθεωρημένη έκδοση, ειδική έκδοση, βελτιωμένη έκδοση, επαυξημένη έκδοση- αριθμό τόμου, σελίδες βιβλίου. Δεν τοποθετούμε τελεία μεταξύ τίτλου και παρενθετικής αναφοράς για την οποία δεν χρησιμοποιούμε πλάγια γραφή ή υπογράμμιση.

² Στην περίπτωση, όπου δεν αναφέρεται εκδοτικός οίκος, αλλά ο συγγραφέας είναι και ο εκδότης του έργου τότε, συνήθως, στη θέση που προορίζεται για τις εκδόσεις μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε ένα από τα παρακάτω: αυτοέκδοση, του ιδίου, συγγραφέας.

Λεξικό ή εγκυκλοπαίδεια με επιμελητή, -ές έκδοσης:

Sadie, S. (Ed.). (1980). *The New Grove dictionary of music and musicians* (6th ed., Vols, 1-20). London: Macmillan.

Όταν πρόκειται για λήμμα σε λεξικό ή εγκυκλοπαίδεια:

Μεσόγειος θάλασσα. (1981). Στην *Πάπυρος Λαρούς Μπριτάννικα* (Τόμ. 41, σσ. 330-335). Αθήνα : Πάπυρος

Όταν πρόκειται για ένα κεφάλαιο ή άρθρο ενός μόνο συγγραφέα σε συλλογικό έργο, με επιμελητές έκδοσης:

Βασιλείου, Γ. (1987). Ο άνθρωπος ως σύστημα: Μια παρουσίαση για τον παιδοψυχίατρο. Στο Γ. Τσιάντης & Σ. Μανωλόπουλος (Επιμ.), *Σύγχρονα θέματα παιδοψυχιατρικής* (Τόμ. Α, σελ.259-273). Αθήνα: Καστανιώτης.

Όταν πρόκειται για άρθρο ή κεφάλαιο σε πολύτομο βιβλίο, με επιμέλεια έκδοσης, όπου κάθε τόμος τιτλοφορείται ξεχωριστά (ο τίτλος αποτελείται από δύο μέρη):

Ξανθάκου, Γ., & Μπαμπάλης, Θ. (2002). Μύθοι και πραγματικότητα για τα παιδιά μονογονεϊκών οικογενειών. Στο Γ. Κλεφτάρας (Επιμ. σειράς) & Ν. Πολεμικός, Μ. Καΐλα & Φ. Καλαβάσης (Επιμ.τόμ.), *Εκπαιδευτική, οικογενειακή και πολιτική ψυχοπαθολογία: Τόμ. Α. Αποκλίνουσες διαστάσεις στο χώρο της οικογένειας* (σελ.55-66). Αθήνα: Ατραπός.

Όταν το βιβλίο είναι μεταφρασμένο στην Ελληνική γλώσσα:

Freud, S. (1961). *Δοκίμια μεταψυχολογίας* (Θ.Παραδέλλης, Μετάφ.). Αθήνα:

Νικόδημος.(Το πρωτότυπο έργο δημοσιεύτηκε το 1915).

Στο κείμενο εργασίας χρησιμοποιούμε την εξής παρενθετική αναφορά:(Freud, 1915/1961).³

---

³ Το έργο σε μετάφραση το εντάσσουμε στη λίστα της ελληνικής βιβλιογραφίας ακόμη και εάν το όνομα του συγγραφέα αναφέρεται με λατινικούς χαρακτήρες. Σε αυτή την περίπτωση, όπως και όταν επιλέγουμε κοινή λίστα για την ελληνική και ξένη βιβλιογραφία, συμβουλευόμαστε τον πίνακα :

Όταν το βιβλίο δεν είναι μεταφρασμένο στην Ελληνική Γλώσσα:

Kryter, K.D., (1985). *The effects of noise on Man* [Οι επιπτώσεις του θορύβου στον άνθρωπο]. London: Academic Press.

Όταν χρησιμοποιούμε την πρωτότυπη έκδοση ξενόγλωσσου βιβλίου ως πηγή, μπορούμε να παραθέσουμε την ελληνική μετάφραση του τίτλου μέσα σε αγκύλες .

Όταν πρόκειται για πανεπιστημιακές σημειώσεις :

Κουτσούμπας, Δ. (2004). *Οικολογία παράκτιων υδατικών οικοσυστημάτων* [Πανεπιστημιακές Σημειώσεις]. Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Τμήμα Επιστημών της Προσχολικής Αγωγής και του Εκπαιδευτικού Σχεδιασμού, Π.Μ.Σ.: “Περιβαλλοντική Εκπαίδευση”, Χειμερινό Εξάμηνο 2004-05 . Ρόδος

Μέσα σε αγκύλες, επίσης, εμπερικλείουμε μη συνηθισμένες (non-routine) πληροφορίες σχετικά με τη μορφή του έργου (description of form): Μετάφραση, Φυλλάδιο, Film, CD.

B. ΠΕΡΙΟΔΙΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Στις περιοδικές εκδόσεις ανήκουν όλα τα έντυπα που δημοσιεύονται σε τακτική βάση: επιστημονικά περιοδικά, άλλα περιοδικά , εφημερίδες, δελτία τύπου κ.α.

Γενικά, ακολουθείται η παρακάτω μορφή :

Επώνυμο και αρχικό ονόματος συγγραφέα, -έων. (Χρονολογία έκδοσης). Τίτλος του άρθρου. *Τίτλος του περιοδικού, αριθμός τεύχους, αριθμός σελίδων.*

Εναλλακτικά, τον τίτλο του περιοδικού και τον αριθμό τεύχους μπορούμε να τα υπογραμμίσουμε και να μην τα αποδώσουμε με *πλάγια γραφή (italics)*

A A	H -	N N	Y U
B B	- H	Ξ -	- V
Γ C	Θ -	Ο Ο	- W
Δ D	Ι Ι	Π P	Φ -
E E	- J	- Q	X X
- F	K K	P R	Ψ -
Z -	Λ L	Σ S	Ω -
- G	M M	T T	Z

Όταν πρόκειται για άρθρο με ένα συγγραφέα:

Παπαδημητρίου, Β. (1989). Προβληματισμοί γύρω από την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση. *Σύγχρονη Εκπαίδευση*, 44, 57-62.

Στο κείμενο εργασίας χρησιμοποιούμε την εξής παρενθετική αναφορά: (Παπαδημητρίου, 1989).

Όταν η περιοδική έκδοση αναφέρει ξεχωριστή αρίθμηση ανά τεύχος:

Παρασκευόπουλος, Ι. (1971). Προβληματική συμπεριφορά παιδιών σχολικής ηλικίας. *Σχολική Υγιεινή*, 32(4), 145-147.

Όταν η περιοδική έκδοση είναι μηνιαία:

Αθανασάκης, Α. (1991, Μάιος). Οικολογία, περιβάλλον και εκπαίδευση. *Ψυχολογικό Σχήμα*, 8, 7-8.

Όταν η περιοδική έκδοση είναι εβδομαδιαία ή δεκαπενθήμερη:

Παπαδοπούλου, Ο. (1993, Δεκέμβριος 22). Περιβαλλοντική Εκπαίδευση: Κατάσταση, παράμετροι, προοπτικές. *Διαβάζω*, 325, 91-96.

Όταν πρόκειται για άρθρο από εφημερίδα:

Γιαννοπούλου, Λ. (1994, Οκτώβριος 9). Οδηγός για γονείς και δασκάλους: Πάμε μουσείο;. *Το Βήμα*, σελ. Γ12, Γ21.

Σε περίπτωση που δεν αναφέρονταν η συγγραφέας του άρθρου τότε, η παραπομπή μας θα είχε την παρακάτω μορφή:

Οδηγός για γονείς και δασκάλους: Πάμε μουσείο;. (1994, Οκτώβριος 9). *Το Βήμα*, σελ. Γ12, Γ21.

Στην περίπτωση αυτή, στο κείμενο της εργασίας μας, χρησιμοποιούμε την εξής παρενθετική αναφορά: (“Οδηγός για γονείς και δασκάλους”, 1994).

Όταν πρόκειται για αναφορά σε ολόκληρο αφιέρωμα περιοδικού (Special issue):

Σπανός, Γ. (Επιμ. Αφιερ.). (1993). Παιδί και Περιβάλλον [Αφιέρωμα]. *Διαβάζω*, 325, 73-106.

Όταν πρόκειται για περιοδική έκδοση στο διαδίκτυο:

Τα βασικά στοιχεία που πρέπει να παρατίθενται είναι τα εξής:

Επώνυμο του συγγραφέα, Αρχικά του μικρού ονόματος. (Ημερομηνία συγγραφής της εργασίας, εφόσον αναφέρεται). *Τίτλος της εργασίας*. [πρωτόκολλο και διεύθυνση] [διαδρομή] (ημερομηνία επίσκεψης – πρόσβασης στη συγκεκριμένη ιστοσελίδα ή δικτυακό τόπο), π.χ.

Colwell, T. (1997, Summer). The Nature-Culture Distinction and the Future on Environmental Education. *The Journal of Environmental Education*, 28, 4-8. Retrieved on 19 October, 2004 from <http://vnweb.hwwilsonweb.com/hww/result>.

Γ. ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΣΥΝΕΔΡΙΩΝ:

Νικολού, Ε., Τσάκαλης, Π., Γιούνης, Α., Μπέλλου, Ι., Μικρόπουλος, Τ. Α. (1999), Εικονική πραγματικότητα στη διδασκαλία των φυσικών επιστημών. Κριτική θεώρηση, στο Α. Κόλλιας, Α. Μαργετουσάκη, Π. Μιχαηλίδης (επ.), Πρακτικά του 4^ο Πανελληνίου Συνεδρίου με Διεθνή Συμμετοχή, *Διδακτική των Μαθηματικών & Πληροφορική στην Εκπαίδευση*, 163-173, Ρέθυμνο

Χρηστάκης, Κ. (2000). Προβλήματα συμπεριφοράς στη σχολική ηλικία. Πρόληψη-αντιμετώπιση. Στο Α. Κυπριωτάκης (Επιμ.), *Πρακτικά Συνεδρίου Ειδικής Αγωγής* (σσ. 699-706). Ρέθυμνο 12-14 Μαΐου 2000. Ρέθυμνο: Πανεπιστήμιο Κρήτης, Σχολή Επιστημών του Ανθρώπου, ΠΤΔΕ.

Τεχνικές προδιαγραφές

ΠΗΓΕΣ

- ✓ Varoufakis, Y. (2004). Essay writing – A brief guide, Οδηγίες προς τους φοιτητές του UADPhilEcon
- ✓ Δημητριάδη, Ζ. (2000). *Μεθοδολογία Επιχειρηματικής Έρευνας*, Interbooks, Αθήνα
- ✓ 5^η έκδοση (2000) *Εγχειρίδιου Συγγραφής Επιστημονικών Εργασιών της Αμερικανικής Ψυχολογικής Εταιρίας* (Publication Manual of the American Psychological Association – APA)
- ✓ Παπαζαρέφης, Ι. (1994). *Λάθη στη χρήση της γλώσσας μας* (9^η έκδ.) Αθήνα: Σμίλη
- ✓ Ιορδανίδου, Α. (Επιμ.) (1999). *Οδηγός της νεοελληνικής γλώσσας*. Αθήνα: Πατάκης
- ✓ APA:
<http://www.unc.edu/depts/wcweb/handouts/apa.html>
- ✓ APA Citation Style Guide:
<http://library.osu.edu/sites/guides/apagd.php>
- ✓ APA Formatting and Style Guide - The OWL at Purdue:
<http://owl.english.purdue.edu/owl/resource/560/01/>
- ✓ APA Citation Style:
<http://www.liu.edu/cwis/CWP/library/workshop/citapa.htm>

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ:

Publication Manual of The American Psychological Association. Fifth Edition.

Gelfand, Harold (1993), *Mastering Apa Style: Student workbook and training guide*, American Psychological Association.

http://en.wikipedia.org/wiki/APA_style